

Suomalaisen sotilaan tiivis oppimäärä

Arvio teoksesta Tikka, Marko, toim. *Sinivalkoisia sotureita. Suomalaismiehet asevelvollisina, sotilaina ja veteraaneina*. Vastapaino. 2025. 298 s. ISBN 978-952-397-193-6.

Katja Pyötsiä

Venäjän helmikuussa 2022 aloittama laajamittainen hyökkäyssota Ukrainaa vastaan palautti valtioiden välisen sodankäynnin osaksi Euroopan mantereen todellisuutta vuosikymmenien tauon jälkeen. Sodankäynti on tullut lähemmäs ja laajemmin ihmisten tietoisuuteen aiemmista, viime vuosikymmeninä Euroopan ulkopuolella käydyistä sodista ja konflikteista poikkeavalla tavalla. Ukrainan sota on johtanut laajaan turvallisuusympäristön muutokseen, minkä seurauksena keväällä 2023 Suomi luopui pitkäaikaisesta sotilaallisesta liittoutumattomuudestaan sotilasliitto Naton jäsenyyden myötä. Sodan seurauksena Suomessa on myös vilkastunut yhteiskunnallinen keskustelu maanpuolustuksesta, etenkin armeijan hankinnoista ja niiden rahoituksesta, asevelvollisuudesta ja huoltovarmuudesta. Näiden ohessa on kasvanut huoli yhteiskunnan militarisoitumisesta. Sotilaallisten, poliittisten ja yhteiskunnallisten vaikutusten lisäksi Ukrainan sodasta on seurannut sekä tutkijoiden että suuren yleisön kasvanut kiinnostus sotiin ja niihin liittyviin ilmiöihin. Arvioitava teos, FT Marko Tikan toimittama *Sinivalkoisia sotureita. Suomalaismiehet asevelvollisina, sotilaina ja veteraaneina* on yksi osoitus tästä kiinnostuksesta ja tiedon tarpeen kasvusta.

Antologiassa tarkastellaan käsityksiä sotilaista ja veteraaneista Suomen itsenäisyyden aikana. Keskeiset tutkimuskysymykset kohdistuvat sotilaisiin liitettyihin ihanteisiin ja suomalaismiesten kokemuksiin sekä tulkintoihin sotilaina olemisesta ja näiden heijastumisesta laajemmin yhteiskuntaan (s. 10). Artikkelikokoelma koostuu johdantoartikkelin ja päätännön lisäksi seitsemästä tutkimusartikkelista, jotka rakentuvat kronologisesti sisällissodasta nykypäivään. Kaksi ensimmäistä artikkelia käsittelevät itsenäisyyden alkuvuosikymmeniä suojeluskuntalaisuuden ja asevelvollisuuden kehittämisen kautta. Toista maailmansotaa tarkastellaan jatkosodan aikaisten Akateemiseen Karjala-Seuraan kytkeytyneiden rintamapappien ja sotilaiden sota-ajan kirjeenvaihdon avulla. Sotien jälkeistä aikaa käsitellään kahdessa artikkelissa, joissa huomio on toisen maailmansodan veteraanisukupolvessa: muutoksessa rintamamielistä veteraaneiksi ja suhtautumisessa heihin perinteisesti sukupolvikonfliktin aikana pidetyillä 1960- ja 1970-luvuilla. Kirjan viimeisessä

artikkelissa huomio on kylmän sodan päättymistä seuranneessa ajanjaksossa veteraanipolven vanhetessa ja siirtyessä ajasta ikuisuuteen.

Suomalaisen sotilaan laaja kehityskaari

Sotien ja suomalaisten sotilaiden tutkimus on viime vuosikymmeninä vilkastunut – etenkin uuden sotahistorian myötä – mutta kirja on ensimmäinen aihepiiriä itsenäisyyden ajalla kootusti analysoiva teos. Kirjoittajat ovat historian tai teologian aloilla suomalaisissa ja Pohjoismaisissa yliopistoissa tai tutkimusorganisaatioissa tutkijoina työskenteleviä miehiä. Kaikki kirjoittajat ovat aiemmin julkaisseet käsittelemistään aiheista, joten useimmat artikkelit laajentavat tai lähestyvät toisesta näkökulmasta aiemmin esille tuotuja teemoja (vertaa esimerkiksi Ahlbäck 2010; Kivimäki 2015a; Kivimäki 2015b; Swanström 2014; Taskinen 2021; Tikka 2006). Tässä suhteessa teos seuraa aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa raivattuja polkuja, pääpainon ollessa toisessa maailmansodassa ja sen veteraaneissa, joten teosta voi pitää aihepiirin kokoomateoksena, jossa aiemman tutkimuskirjallisuuden päälle on tuotu uutta näkökulmaa. Selkeitä uusien aihepiirien avauksia kirjassa ei juuri ole, esimerkiksi sisällissodan veteraaneja ei käsitellä vuoden 1939 jälkeen, samoin rauhanturva- ja kriisinhallintatehtävissä toimineet veteraanit ovat rajautuneet tarkastelun ulkopuolelle.

Nykyisin asepalveluksen kannatus on korkealla ja se on edelleen vahvasti sukupuolitettua, koskien pakollisena vain miehiä. Laaja kannatus ei ole kuitenkaan ollut itsestäänselvyys, kuten Anders Ahlbäckin artikkelissa ”Kentältä ja kasarmista. Suomalainen sotilas 1920- ja 1930-luvuilla” osoitetaan. Sisällissodan murjomassa nuorena tasavallassa armeija ja asepalvelus jakoivat voimakkaasti mielipiteitä, eikä yksimielisyyttä ollut rakennettavan sotalaitoksen toimintamallista tai mieskäsityksistä sen pohjalla, millaista koulutusta asepalvelusta suorittavat suomalaismiehet tarvitsivat. Työväen lisäksi porvaripuolueiden sisällä oli ristiriitaista suhtautumista asepalvelukseen. Artikkelit on myös kirjan ainoa asevelvollisia laajemmin analysoinut osio. Kyseinen artikkeli, samoin kuin Ilari Taskisen ”Ihmisenä vai sankarina sodassa? Maskuliinisuus törmää sotakokemuksiin”, ovat osioita, joissa mainiosti kiteytyvät maskuliinisuuden analyysin mahdollisuudet vahvasti sukupuolitettussa armeijaympäristössä.

Yksi teoksen onnistuneista artikkeleista yhteiskunnallisella merkityksellään ja aiempien käsitysten murtamisella on Olli Kleemolan ”Siksi kysyvät lapsemme: Miksi te menitte sinne? Veteraanipolven asema suomalaisessa 1960- ja 1970-lukujen yhteiskunnassa.” Aiemmin 1960- ja 1970-lukuja on pidetty suorastaan kliseisesti veteraanisukupolven ja heidän lastensa sukupolven välisen sukupolvikonfliktin aikana, jolloin veteraaneilta kysyttiin ”mitäs menitte sinne?” Kleemola kuitenkin osoittaa, että vakiintuneesta käsityksestä huolimatta veteraanien arvostus ei tuolloin juuri notkahtanut, vaan sukupolvikonfliktin sijaan kyse oli ryöpsähtäneestä poliittisesta konfliktista puoluekentän vasemman laidan kanssa.

Johdonmukaisuudessaan horjahteleva kokonaisuus

Teoksessa on paljon kiitettävää, mutta myös muutamia seikkoja, joihin olisi suonut kiinnitettävän enemmän huomiota. Lukijalle silmään pistävimpänä puutteena on

artikkelien yhdenmukaisuuden vaje. Osassa artikkeleista on johdantomainen aloitus, joissa on avattu käytetyt lähteet, tutkimuskysymykset ja aiempi tutkimuskirjallisuus, mutta useimmista artikkeleista nämä puuttuvat. Lisäksi teoksen ensimmäinen varsinainen tutkimusartikkeli pohjautuu lähdeluettelonsa mukaan vain aiempaan tutkimuskirjallisuuteen, mutta muut primaarilähteisiin. Näin ollen teos olisi kaivannut vahvempaa toimittamista, millä lukukokemuksesta olisi saatu yhdenmukaisempi. Kirjaan olisi poikkeuksellisesti toivonut laajempaa johdantoa ja päätäntöä, kun teoksen julkaisua perustellaan nykyisen yhteiskunnallisen keskustelun taustoittamisella. Esimerkiksi militarismi on läsnä mainintana niin johdannossa kuin muutamissa artikkeleissa, joten siihen olisi toivonut vahvempaa kannanottoa ja määrittelyä (vrt. Hast & Kotilainen 2024).

Myös artikkeleiden analyysin näkökulmissa olisi voinut olla enemmän yhdenmukaisuutta. Yksi kantavista teemoista on mieheyden ja miesihanteidentarkastelu, jonka pohjustamiseksi johdantoartikkelissa kirjoitettiin laajasti maskuliinisuudesta (s. 12–15). Vaikka johdannossa varoitettiin sukupuolen olevan suorainen tutkimuskohde vain parissa artikkelissa (s. 12), olisi sen toivonut olevan vahvemmin läsnä läpi teoksen systemaattisena tutkimuskohteena. Sotilaisiin liitettyjä käsityksiä mieheydestä – tai maskuliinisuutta ylipäänsä – on Suomessa tutkittu vielä verrattain vähän, joten se olisi yhdenmukaistamisen lisäksi kasvattanut teoksen uutuusarvoa. Osassa artikkeleista olisi ollut valmiit edellytykset sukupuolinäkökulman analyysiin, mikä olisi vaatinut maltillisia muutoksia ja lisäyksiä.

Ansioistaan huolimatta antologiassa lähestymistavat jäävät pitkälti aiempien tutkimuksellisten näkökulmien rajoittamiksi. Teoksessa käsitellään niin suojeluskuntalaisuutta kuin oikeistolaisen Akateemisen Karjala-Seuran sotilaspastoreita, mutta teos olisi kaivannut näiden rinnalle työväen asenteiden laajempaa tarkastelua. Aihe on mainintojen tasolla esillä useammassa artikkelissa, ansiokkaimmin Ahlbäckin artikkelissa, mutta työväen näkemyksiä olisi voinut kuljettaa enemmänkin mukana. Puutteen vuoksi lukijalle välittyy vahvasti käsitys porvarillisen Suomen asennoitumisesta. Työväen monesti erilaisen näkökulman laajempi esiintuominen olisi syventänyt tarkastelua, muistuttanut suomalaisen yhteiskunnan moniäänisyydestä ja helpottanut poliittisten ristiriitojen ymmärtämistä. Se olisi myös pelastanut Kleemolan lähes mahdottomasta tehtävästä kuvatessaan puoluekentän erilaisia näkemyksiä ja niiden taustojen vaikutusta suhtautumisessa sotien veteraaneihin 1960- ja 1970-luvuilla.

Suhtautumisesta toisen maailmansodan aikaan ja veteraanisukupolveen viime vuosikymmenien aikana on kirjoitettu toistaiseksi vähän, joten teoksen päättävä Jussi Jalosen artikkeli on aiheeltaan mielenkiintoinen, tuoden teoksen jatkumon nykypäivään asti. Suhtautumisen muutosta 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alussa on aiemmin kuvattu uuspatriottisena käänteenä, jossa toisesta maailmansodasta ja sen muistosta on muodostunut keskeinen osa kansallista identiteettipolitiikkaa. Jalonen jatkaa uuspatriottisuuden perkaamista, analysoiden sen jatkumoa 1990-luvun alusta nykypäivään asti, joskin käsitteen tarkempi määrittely ja siihen kriittisempi suhtautuminen olisivat tuoneet syvyyttä analyysiin. Artikkelin pohjalta lukijalle muodostuu helposti käsitys, että kaikki toisen maailmansodan muistaminen ja esillä pitäminen on tulkittavissa uuspatriotismiksi. Tarkastelu kohdistuu niin politiikkojen

kannanottoihin, itsenäisyyspäivän juhlallisuuksiin, jalkaväenkenraali Adolf Ehrnroothin rooliin, elokuvaan ja televisiosarjoihin, mediaan, uuden sotahistorian kautta akateemisen historiantutkimuksen kehitykseen ja Ukrainan sodan vaikutuksiin. Huomio kääntyy artikkelissa veteraaneista ja heidän yhteiskunnallisesta asemastaan historian käyttöön. Vaikka artikkeli on aihepiiriltään ansiokas ja teksti hyvin kirjoitettua, laajan asiakokonaisuuden käsittely olisi vaatinut käsiteltävien aiheiden napakampaa rajausta, tai vaihtoehtoisesti systemaattisempaa analyysiä ja laajempaa lähteaineistoa kuin mitä suppeahkossa artikkelissa on mahdollista tuoda esiin. Artikkelin alku on selkeä, mutta aihepiirien laajentuessa se vaikuttaa loppua kohden paikoin enemmän mielipidekirjoitukselle kuin akateemiseen tutkimukseen pohjaavalta.

Lopuksi

Sinivalkoisia sotureita on kokonaisuutena selkeästi etenevä ja aihetta monipuolisesti tarkasteleva teos, joka joistain puutteistaan huolimatta on toimiva kokonaisuus. Kirjan vahvuuksia ovat suomalaisiin sotilaisiin ja veteraaneihin kohdistuneiden käsitteiden pitkän aikavälin tarkastelu, mikä tosin koskee vain toisen maailmansodan rintamamiehiä ja veteraaneja. Maskuliinisuuden analyysi puolestaan jää teoksessa valitettavan vähäiseksi, vaikka sen systemaattiseen tarkasteluun olisi kirjan aiheissa ollut jo nyt hyvät edellytykset. Sille olisi myös tilausta aihepiirin vahvan sukupuolittuneisuuden vuoksi.

Artikkelikokoelma syvensi tietämystä aihepiiristä ja onnistui murtamaan muutamia vakiintuneita käsityksiä. Samalle se taustoitti viimeaikaisia yhteiskunnallisia keskusteluita niin asevelvollisuudesta kuin veteraaneista. Lukevalle yleisölle ja opiskelijoille se toimii hyvänä yleisesityksenä, joskaan aiheeseen tutustuvalla se ei tiiviin etenemisen vuoksi välttämättä sovi ensikosketukseksi.

FM Katja Pyötsiä on Suomen historian väitöskirjatutkija Jyväskylän yliopiston Historian ja etnologian laitoksella.

Kirjallisuus

Ahlbäck, Anders. 2010. *Soldiering and the Making of Finnish Manhood. Conscription and Masculinity in Inter-War Finland, 1918–1939*. Åbo: Åbo Akademi University.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-12-2509-3>

Hast, Susanna & Noora Kotilainen, toim. 2024. *Sodan pauloissa — Militarismi suomalaisessa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus.

Kivimäki, Ville. 2015a. Hämärä horisontti, avautuvat tulevaisuudet. Suomalaisotilaat ja syksyn 1944 tunnemaista. Teoksessa: *Rauhaton rauha. Suomalaiset ja sodan päättymisen 1944–1950*, toim. Kivimäki, Ville & Kirsi-Maria Hytönen, 73–100. Tampere: Vastapaino.

Kivimäki, Ville. 2015b. Uusi Suomi. Sotasukupolvi ja sodanjälkeinen aika. Teoksessa: *Rauhaton rauha. Suomalaiset ja sodan päättymisen 1944–1950*, toim. Kivimäki, Ville & Kirsi-Maria Hytönen, 285–321. Tampere: Vastapaino.

Swanström, André. 2014. *De finländska militärprästerna och krigspropagandan 1941–1944*. Meddelanden/Kyrkohistoriska arkivet vid Åbo Akademi 46. Åbo: Åbo Akademi.

Taskinen, Ilari. 2021. *Social lives in letters. Finnish soldiers' epistolary relationships, intimate practices, and emotionality in World War II*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Tikka, Marko. 2006. *Valkoisen hämärän maa? Suojeluskuntalaiset, virkavalta ja kansa 1918–1921*. Historiallisia tutkimuksia 230. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.